

ДОВГОСТРОКОВЕ БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ – ЗАПОРУКА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

*О.В. Черевко, Управління Національного банку України
в Черкаській області*

Перехід економіки України від наздоганяючого розвитку до інноваційно-інвестиційного типу економічного зростання вимагає переосмислення змісту інвестиційно-інноваційної діяльності, однією із складових якої є довгострокове кредитування.

Закономірним є питання щодо інститутів, які в міру запровадження інноваційно-інвестиційного типу економічного зростання розширюватимуть і вдосконалюватимуть посередництво на ринку послуг. Тим більше, що в Україні відбувається реформування фінансового сектора економіки відповідно до Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”.

Міжнародний досвід свідчить, що економічне зростання і забезпечення ефективних умов для розвитку економіки, покращення соціального захисту та добробуту можливі лише за умов ефективного розвитку банківської системи як одного з головних елементів ринкової економіки. Зважаючи на це найближчим часом в Україні в системі установ фінансового ринку банки і надалі виконуватимуть роль основних носіїв і організаторів грошово-кредитних відносин. Цьому значною мірою сприятиме реалізація розробленої Національним банком України Комплексної програми розвитку банківської системи України на 2003-2005 роки, головний зміст якої полягає в розбудові такої банківської системи, яка стимулюватиме розвиток економіки, викликатиме довіру населення та буде конкурентоспроможною на зовнішніх ринках.

На Черкащині, яка є складовою загальнодержавного економічного комплексу, розвиток економіки має динамічний характер. Варто зазначити, що динамізм розвитку економіки регіону забезпечується і активним фінансовим посередництвом банківської системи.

Розвиток банківської системи відбувається з урахуванням основних тенденцій економічного і соціального розвитку регіону, має системний і комплексний характер. У структурі банківської системи Черкащини діють 48 балансових установ та 603 відділення, які представляють 24 банки – юридичні особи.

Динамічному розвитку банківської системи сприяє наявність у регіоні глибокого розуміння, що розбудова банківського сектора потребує координації зусиль усіх учасників процесу: банків, органів державної влади і місцевого самоврядування.

Принципи та напрями взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування з банківською системою

Діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування стосовно банківської системи регіону базується на:

- збереженні та укріпленні ринкових засад діяльності банків та використанні переважно опосередкованих методів впливу на процеси, що відбуваються в банківській сфері;
- чіткому дотриманні з боку органів державної влади вимог законодавства щодо невтручання у комерційну діяльність банків;
- створенні рівних умов діяльності для всіх банків.

З урахуванням цих принципів, взаємодія органів державної влади і місцевого самоврядування з банківською системою регіону має системний та комплексний характер і полягає у наступному:

а) щодо забезпечення фінансового посередництва установ банків у розвитку регіону:

- органи місцевої влади спільно з установами банків, відповідно до Програми економічного і соціального розвитку області, яка щорічно затверджується сесією обласної ради, визначають пріоритетні напрями і галузі, в які першочергово необхідно спрямовувати кредитні ресурси, а також разом із суб'єктами господарювання розглядають напрацьовані інноваційно-інвестиційні проекти, бізнес-плани, фінансове забезпечення виробничої діяльності яких дозволить здійснювати введення нових потужностей, реконструкцію та технічне переоснащення діючих підприємств, подальший розвиток малого і середнього бізнесу;
- органи державної влади і місцевого самоврядування спільно з установами банків, з урахуванням показників Програми економічного і соціального розвитку області, визначають потреби у фінансово-кредитних ресурсах для реалізації цієї програми;
- головою обласної держадміністрації приймається розпорядження, в якому окреслюються механізми забезпечення фінансового посередництва установ банків у реалізації Програми економічного і соціального розвитку області;
- органи державної влади і місцевого самоврядування разом із установами банків укладають Спільну угоду про співпрацю, головний зміст якої полягає у зобов'язаннях обох сторін та їх виконанні;
- управлінням НБУ для поглибленого вивчення економічного і соціального розвитку області щомісяця проводиться детальний аналіз стану грошово-кредитного ринку регіону, його економіки і за його результатами направляється інформація голові обласної державної адміністрації, головним управлінням економіки і фінансів обласної держадміністрації; за підсумками року управлінням забезпечується випуск видання "Банківська система: статистика, економічний аналіз";

б) щодо організаційних заходів, реалізація яких забезпечує вдосконалення взаємодії органів місцевої влади і банківської системи регіону:

- проводяться систематичні зустрічі за підсумками діяльності банківської системи за рік, квартал, голови облдержадміністрації, голови обласної ради, начальників Головних управлінь облдержадміністрації з керівниками установ банків; за результатами кожної проведеної зустрічі складається протокол, в якому визначаються доручення відділам управління, установам банків, про виконання яких інформується на черговій зустрічі;
 - за ініціативою керівників органів державної влади і місцевого самоврядування проводяться наради-зустрічі, селекторні наради з керівниками установ банків в обласній держадміністрації, в районах, містах, на виробництві, на яких аналізується фінансове посередництво установ банків у виконанні Програми економічного і соціального розвитку регіону;
 - керівники установ банків беруть участь у засіданнях колегії облдержадміністрації, які проводяться за підсумками виконання Програми економічного і соціального розвитку області;
 - разом з обласним управлінням юстиції проводяться наради-семінари щодо посилення контролю за забезпеченням органами державної виконавчої служби виконання рішень суду про стягнення коштів та реалізацію майна боржників для погашення заборгованості за кредитами, одержаними в установах банків;
 - спільно з представниками правоохоронних органів проводяться зустрічі із боржниками, які мають прострочену заборгованість за кредитами, одержаними в установах банків;
- в) *щодо взаємодії з органами місцевої влади по забезпеченню прозорості функціонування банківської системи області:*
- управлінням Національного банку України в Черкаській області розроблена і реалізується система заходів по роботі із засобами масової інформації, що дозволило вийти на тісну співпрацю з обласною держтелерадіокомпанією, більшістю редакцій обласних видань;
 - спільно з обласною державною телерадіокомпанією реалізовується спільний проект щодо випуску (двічі на місяць) телепрограми “Банк ревію”, в якій оприлюднюється деталізована інформація про діяльність Національного банку України, банківської системи регіону; для забезпечення випуску даної програми управлінням розробляється і затверджується на кожне півріччя тематичний план;
 - забезпечується напрацювання та реалізація спільних творчих проектів управління і засобів масової інформації (в 1999-2000 рр. із газетою “Нова доба” реалізовано спільний творчий проект “Гроші поза банками. Як залучити ці кошти в офіційну економіку?”) за темами, які мають економічну та соціальну значимість;
 - раз у півріччя проводяться спільні засідання Черкаського регіонального прес-клубу ринкових реформ;

- на каналах радіо і телебачення обласної держтелерадіокомпанії проводяться прямі ефіри з питань роз'яснення та реалізації в регіоні грошово-кредитної політики Національного банку України;
- управлінням НБУ проводяться за участю науковців круглі столи (у серпні 2003 р. проведено круглий стіл на тему “Активізація інвестиційного клімату на регіональному рівні”), головним завданням яких є напрацювання механізмів забезпечення управління економікою в контексті урядових програм до 2011 р., а також участь у круглих столах, які проводяться міністерствами і навчальними закладами;
- проводяться прес-конференції з представниками засобів масової інформації за підсумками діяльності банківської системи за відповідний період, а також з питань грошово-кредитного ринку та направлення засобам масової інформації прес-релізів;
- сприяння у випуску додатків “Гроші Черкащини” до обласних громадсько-політичних газет “Нова доба” та “Місто”.

Довгострокове кредитування: практика, аналіз

Практична реалізація принципів та напрямів взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування з банківською системою дозволила досягти позитивних змін у здійсненні кредитно-інвестиційних операцій в економіку регіону.

Зокрема, кредитування економіки регіону характеризується наступними тенденціями (табл. 1):

Таблиця 1

Кредити, направлені в економіку Черкаської області протягом 2000-2003 рр.

Періоди	Всього		За галузями						Кредити фізичним особам	
	сума, млн. грн.	% ставка	промисловість		сільське господарство		будівництво		сума, млн. грн.	% ставка
			сума, млн. грн.	% ставка	сума, млн. грн.	% ставка	сума, млн. грн.	% ставка		
2000 р.	881,5	43,0	333,4	37,7	34,1	38,1	18,7	45,3	11,0	27,0
2001 р.	1656,4	28,9	721,3	24,5	118,1	36,0	39,6	34,6	15,4	24,3
2002 р.	2329,9	23,7	921,8	21,2	188,2	27,1	62,9	23,5	65,1	20,1
2003 р.	4080,8	19,9	1552	18,7	326	20,5	71,3	19,4	206,8	17,8

Аналіз даних табл. 1 показує, що кредитування економіки регіону протягом 2000-2003 рр. зросло у 4,6 раза, процентна ставка зменшилася на 23,1 %.

Здійснено прорив щодо кредитування фізичних осіб: у 2000 р. видано кредитів на суму 11 млн. грн., у 2003 р. – 206,8 млн. грн., процентна ставка склала 17,8 %.

Для забезпечення в регіоні інноваційно-структурного типу економічного зростання особлива увага звертається на проведення довгострокового кредитування як запоруки сталого економічного розвитку.

Динаміка довгострокових кредитно-інвестиційних операцій має наступний характер (табл. 2).

Таблиця 2

**Довгострокове кредитування економіки Черкаської області
протягом 2000-2003 рр.**

Періоди	Всього видано кредитів, млн. грн.	% ставка	В т.ч. довгострокових		Заборгованість за довгостроковими кредитами, млн. грн.			
			сума, млн. грн.	% до загальної суми	за галузями			фізичних осіб
					промисловість	сільське господарство	будівництво	
2000 р.	881,5	43,0	75,9	8,6	-	-	-	-
2001 р.	1656,4	28,9	55,7	3,4	4,9	0,0	5,1	2,0
2002 р.	2329,9	23,7	152,0	6,5	22,0	14,9	9,7	17,1
2003 р.	4082,1	19,9	396,4	10,0	156,1	56,7	16,5	72,0

Впродовж 2000-2003 рр. довгострокове кредитування економіки регіону зросло у 5,2 раза і досягло у 2003 р. 396,4 млн. грн., що склало 10,0 % до загальної суми кредитів, вкладених у економіку.

Проведений аналіз свідчить про фінансове оздоровлення економіки регіону.

Про шляхи розширення довгострокового кредитування

Подальше вдосконалення довгострокового кредитування є можливим за умови здійснення в Україні практичних кроків по вирішенню проблемних питань у правовій, економічній, організаційно-нормативній сферах. Зокрема, вважаємо за доцільне:

а) у правовій сфері:

- незважаючи на врегулювання правовідносин між суб'єктами, що виникають у процесі кредитування, главою 35 Господарського кодексу України та главою 71 Цивільного Кодексу України, які набрали чинності з 01.01.2004 р., прийняти Закон України "Про кредит", адже нині кредитна політика в державі реалізується на основі Положення Національного банку України;

- для розширення спектра та обсягів кредитних продуктів і послуг банків, врегулювання правовідносин, що виникають при заставі нерухомого майна, прискорити введення в дію Закону України “Про іпотеку”;
 - з метою врегулювання питань прозорості позичальників банків через створення інституту кредитних історій і з метою здешевлення вартості кредиту та створення умов для масового кредитування малого та середнього бізнесу прийняти Закон України “Про бюро кредитних історій”;
- б) в економічній сфері:

- активно застосовувати зарубіжний досвід щодо організації заощаджень населення, особливо у сфері застосування накопичувальних інвестиційних схем, в т.ч. пенсійних рахунків, рахунків на оплату навчання, рахунків на придбання житла тощо.

Зазначені заходи дозволять залучати кошти на довготерміновій основі, таким чином здійснюватиметься активне довгострокове кредитування.

На сьогодні залучені установами банків депозити носять, в основному, строковий, а не довгостроковий характер (табл. 3).

Таблиця 3

**Залучені депозити установами банків Черкаської області
протягом 2000-2003 рр.**

Періоди	Всього		Строкові		Питома вага строкових депозитів	З них довгострокові	
	сума, млн. грн.	% ставка	сума, млн. грн.	% ставка		сума, млн. грн.	% ставка
2000 р.	542,8	11,4	261,5	20,5	48,2	26,9	20,95
2001 р.	830,6	10,9	442,4	16,5	53,2	52,3	16,9
2002 р.	1 175,8	9,6	647,4	14,1	55,1	150,5	16,1
2003 р.	1 654,6	8,3	1064,8	11,4	64,3	395,6	11,8

Отже, у 2003 р. установами банків залучено 1654 млн. грн. депозитів, з яких 1064,8 млн. грн. або 64,3 % є строковими. Однак у структурі строкових депозитів лише 24,1 % – довгострокові (395,6 млн. грн.). Це ті фактичні довгострокові ресурси, які дозволяють здійснювати довгострокове кредитування.

Зважаючи на вищесказане, ми пропонуємо:

- при прийнятті Податкового кодексу України урахувати пропозиції Національного банку України в частинах:
 - врегулювання питання оподаткування банків;
 - виключення з проекту Податкового кодексу норми щодо введення податку на доходи фізичних осіб від депозитів (вкладів) в банках з метою стимулювання залучення на банківські депозити (вклади) коштів фізичних осіб;

- органам влади та суб'єктам господарювання необхідно більш конкретно визначатися щодо пріоритетних напрямів розвитку економіки для того, щоб сприяти банкам у подоланні дисбалансу між різними видами економічної діяльності позичальників шляхом першочергового спрямування кредитних ресурсів у виробничу сферу, зокрема на розширення діючих та організацію нових виробництв, створення робочих місць тощо;

в) *в організаційно-нормативній сфері:*

- створити систему розкриття інформації про добросовісне виконання позичальниками зобов'язань перед банками, яка б передбачала дію незалежних рейтингових агентств;
- забезпечити прозорість діяльності банків за допомогою оприлюднення глибокої та деталізованої інформації про ризики, які бере на себе банк та якість систем їх управління;

надалі розширювати та вдосконалювати спільну роботу установ банків із органами державної влади і місцевого самоврядування.